

Věra
Dvořá-
ková.
Co si
pam-
tují

Triáda

Věra Dvořáková

Co si pamatuju

Věra Dvořáková
Co si pamatuju

Držitelé práv k fotografiím:
Archiv rodiny Dvořákových
Literární archiv Památníku národního písemnictví,
fond Fotoarchiv – 139 dole, 140 dole
Karel Cudlín – obálka, 237

© Věra Dvořáková – heirs, 2019
Bibliography © Kateřina Kovaříková, Andrea Pišanová,
Leona Špetová a Michael Špirit, 2019
Photography on cover
© Karel Cudlín, Revolver Revue, 2018
ISBN 978-80-7474-253-8
ISBN (PDF) 978-80-7474-284-2
ISBN (ePub) 978-80-7474-285-9
ISBN (mobi) 978-80-7474-286-6

Mým dětem

Manželé Dvořákovi na cestě do Říčan na koupaliště

Holešovice

Kde jste dnes, bratři, s nimiž jsem celá ta léta,
s duší tak podivuhodně plnou a nemaje žádných
jiných přání, žil v nevýslovných radostech. Žil
v radostech a tak dlouhý čas jako pak už nikdy.

Max Brod, Život plný bojů

Když jsme před časem s jedněmi přáteli zabrousili ve společných vzpomínkách až k času našich prvních bližších styků, řekla jsem, jak přesně dosud v duchu vidím ten den, kdy mě ve svém červeném autíčku očekávali u stanice autobusu, abych cestou k nim snad někde mezi vilkami Krocínky nezabloudila, protože předtím jsem u nich byla jen jednou, tehdy ještě s manželem. Ale vyvedli mě z omylu: v životě neměli jiné auto než tmavošedého trabanta. Přesto mi tu červenou karoserii, parkující při kraji silnice u travnatého příkopu, z hlavy nevymazali. Ošidnost vzpomínek...

Narodila jsem se v Praze-Holešovicích, přesněji řečeno v dnes už neexistující porodnici na ostrově Štvanice, kterému se tehdy říkalo Velké Benátky. Bydleli jsme přímo nad Vltavou, v místech mezi ulicemi Přívozni a Okružní (dnešní Jankovcovou), kde několik průmyslových staveb vytvářelo něco jako malé náměstíčko. Jeho nejmasivnější částí byla dlouhá budova obilného skladiště s dvoupatrovou obytnou přístavbou, velkým dvorem s několika nízkými dílnami, vzadu se zahradou a vpředu s vraty, domkem vrátného, dalšími vraty a vedle nich v předním rohu s malým domkem, kde jsme měli v prvním patře jednopokojový byt. Ze dvou pokojových oken jsme viděli (nebo viděly mé dětské oči) především velké hodiny na věži protější Zátkovy sodovkárny, příjemné světlé stavby ve starším stylu, kam jsem občas vídala vjíždět koňský potah s vozem naloženým dlouhými kvádry ledu, vysekanými ze zamrzlé Vltavy. Utěšený pohled nabízela dlouhá řada stromů, které vlevo od „Zátků“ lemovaly nízkou zídku nad přístavem, vedoucí až k Libeňskému mostu. Zídku uzavíral poslední a největší z několika Františkem Sanderem projektovaných červenobílých celních domků, které se svým jakoby hrázděným vzhledem představovaly v holešovické tovární periferii překvapivě idylický a půvabný prvek – a dobře si, myslím, odpovídaly i s jinou, dnes už z velké části zmizelou rázovitou architekturou starých Holešovic, budovami pražských jatek nebo holešovického pivovaru. Vedle celního domku pak už pokračovala jen Vltava, nad níž vedla jedna cesta po náspu a jedna trochu širší rovnou pod naším oknem a podél ohrady, jež z vnějšku lemovala skladištní dílny a zahradu na jejich konci a vyúsťovala kousek před starým trojským mostem, u přívozu provozovaného panem Frolíkem. Pan Frolík byl také rybář, možná poslední představitel někdejší rybářské vesnice, která v tom severním ohybu Vltavy kdysi stála a jejíž drobné pozůstatky u vltavského pobřeží blízko elektrárny – jako hostinec U Zeleňého stromu na jakémsi zbytku někdejší návsi nebo uličku nízkých domků pod Zátorami – jsem sama ještě zažila. S Frolíkovou dcerkou, jmenovala se myslím Tonička, jsem chodila do obecné školy. Kapry, pro něž se k nim o Vánocích chodilo, připravoval

její tatínek o život na velikém pařezu vedle svého domku. Vzpomínám si na ten pařez právě pro tu jeho obrovitost, musel to být kdysi mohutný strom a dost možná ještě starší než původní rybářská osada. Na Vltavu a její protější břeh – návrší s novou budovou Nemocnice Na Bulovce – jsme měli krásný výhled z kuchyňského okna – a také občas na letadla, zřejmě z kbelského letiště. Nejspíš mám tu vzpomínku ze dnů nějakých leteckých slavností, protože v duchu vidím lopinky a podobné akrobacie, a dokonce také vzducholodě, plující nad Vltavou asi tak právě ve výšce protějšího návrší. Tu stačil tenkrát tatínek zachytit na snímku, mám ho v rodinném albu (a nejsem si jistá, zdali si ve skutečnosti nevzpomínám právě jen na tuhle fotografii). Druhé kuchyňské okno vedlo do dvora – běhali tam dva hlídací psi, kočky – tatínkem krmené a mazlené, maminkou spíš nemilované a vyháněné z domu –, vjížděli tam koně s různými náklady. Venku před areálem, mezi vrátnicí a druhými, neužívanými vraty – do nichž ale pořád ještě vedly z přístavu koleje, notně už zarostlé trávou – stála nízká zídka. Před ní byl – nevím vlastně proč, nikdo tudy nechodil, jen já jsem si tam hrávala s míčem „školku“ nebo ping-pong o zídku – kousek typicky pražského, do vzorku vydlážděného chodníku a před ním vybíhal do „náměstíčka“ docela rozlehlý trávník, zdá se mi, že nikým nepěstěný, a přesto nikdy nepřerostlý (ale také nikdy uschlý, vždycky zelený). Naproti dvoru a budově skladiště pak lemovala Okružní třídu dlouhá dřevěná ohrada, která myslím pokračovala až k Osadní ulici a z druhé strany, naproti „Zátkům“, k parčíku u Masarykovy školy. Co bylo za ní, nevím, nikdy mě nenapadlo se na to zeptat, pro mne patřila k prostředí se stejnou samozřejmostí jako všechno ostatní, jako staré holešovické domy nebo i právě vzniklé novostavby jako třeba tehdejší trojský most nebo už zcela moderní Elektrické podniky či budova Nemocnice Na Bulovce, zrozené víceméně ve stejném roce se mnou.

Areál skladiště patřil jednotě hospodářských družstev, název jejího obchodního ústředí, Kooperativa, ve velikých písmenech také hned padl do oka každému, kdo do těch míst přicházel. Nevím už, byl-li to nápis přímo na zdi, nebo na nějakém štítu nebo plakátu, ale vidím ho jako dnes. Kooperativa byla součástí agrární strany a jejím starostou byl ing. Ferdinand Klindera, významný předválečný průkopník družstevního zemědělství, autor odborných publikací na družstevní téma a celkově zřejmě člověk značného vzdělání a osobních kvalit. To všechno jsem ovšem tehdy nevěděla, pro mne a naši rodinu to byl prostě „pan starosta“, tatínkův zaměstnavatel. Otec byl jeho osobním šoférem. Na fotografiích vidím tatínkovo první auto, malou černou „žehličku“. Sama se ale pamatuju až na ladu, temně červené auto už aerodynamického tvaru, možná dokonce šestisedadlové – zdá se mi, že dvě sedačky se sklápěly od opěradel předních sedadel naproti dvěma zadním. Myslím si, že jsem na jedné z těch sedaček sama

přínejmenším jednou seděla a kamsi se s tatínkem vezla. Když totiž starosta Klindera auto delší dobu nepotřeboval – jezdil občas mimo republiku a nevozil ho vždycky otec –, mohli jsme je někdy použít my a vyjet si na výlet. Soudím z toho, že vztahy mezi tatínkem a jeho zaměstnavatelem byly tehdy opravdu dobré, otec byl ostatně asi vzorný zaměstnanec. Nejenže se o auto sám staral i jako automechanik – v garáži, jež byla v přízemí domu, trávil prakticky všechny volný čas –, ale také byl zaměstnavateli k dispozici v kteroukoli denní i noční dobu. Nepochybně právě díky tomu jsme už tenkrát měli v bytě telefon, pro rodinu jako my vymoženost v těch časech zcela neobvyklou. Ale nebyla to vymoženost jediná, otec všechny technické novinky miloval a taky se v nich myslím vyznal, měli jsme, možná jako jedni z prvních, ledničku, vzpomínám si na různé typy radiopřijímačů, od malé, nahoře oblé dřevěné bedýnky se zelenou látkovou výplní, až po pozdější modernější a zvukově dokonalejší výrobky – u nichž musela být za války vždycky někde zastrčena výhrůžná cedulka „Poslech cizího rozhlasu se trestá smrtí!“, také gramofony se u nás vystřídal v různých provedeních, počínaje tím nejstarším s velikou kovovou troubou (vidím ji na staré fotografii z prázdnin, kde se okolo ní vedle tatínka a mě asi tak tříleté seskupilo několik naslouchajících vesničanů). Díky těmhle otcovým zálibám, jimiž možná trochu kompenzoval své nesplněné ambice, které původně směřovaly k letectví (což mu ale prý jeho maminka ze samého strachu rozmluvila a přiměla ho vyučit se cukrářem), jsem od dětství měla možnost poslouchat písničky V + W. Těm jsem sice v některých případech tak úplně nerozuměla, ale „strejčka Jacka, když narodil se...“ mi mohli pouštět pořád dokola; a myslím si, že právě Ješkova skvělá hudba možná tehdy položila počátky mé pozdější a dodnes trvající obliby dobrého jazzu. Dalším tatínkovým koníčkem byl fotografický aparát. Vystřídal jich několik a všechno si dělal sám, vyvolávání, zvětšování, leštění, zkoušel i něco s barvou. Byla to vždycky veliká akce v pečlivě zhasnuté koupelně, při níž jsem později občas asistovala. Krásné černobílé snímky z tatínkova voigtländeru s vysunovací komorou mám dokonce i v albu své vlastní rodiny, protože ještě i po tatínkově smrti sloužil doslova do roztrhání těla, dokud látková komora nezpuchřela. Když už jsem se tak rozpovídala o svém otci, dodám ještě, že to byl, kromě svých koníčků, i člověk se značným zájmem o veřejné dění a také dost společenský. Rád se bavil, měl staršího bratra a sestru, s nimiž se pravidelně vídal, a hlavně je zval s jejich rodinami k nám domů na různé rodinné oslavy. Pohoštění dobrým jídlem nebyl u nás problém, mívali jsme na stole i takové pochoutky jako bažanty nebo koroptve – zřejmě tatínkovu výslužku z honů, kam vozíval svého šéfa a někdy i jeho přátele či spolupracovníky, většinou z kruhů prvorepublikové agrární nebo lidové strany. (Proto u nás doma také často zaznívala jména jako Ladislav Feierabend, Malypetr, páter Plojhar apod.,

přestože otec sám byl přesvědčený sociální demokrat a samozřejmě, jako asi velká část národa, ctitel Masaryka a později i Beneše.) Zvláštní oslava se konávala na přelomu března a dubna. Spojovaly se tak zřejmě narozeniny obou rodičů a tatínek při té příležitosti oživoval své cukrářské umění a vyráběl doma zmrzlinu, dokonce i celé zmrzlinové dorty prokládané kousky ovoce. Předcházela tomu vždycky dost složitá práce s velikou mísou naplněnou nasekaným ledem a do ní vloženou menší nádobou, kterou se muselo nepřetržitě otáčet a ze stran soustavně odškrabovat a míchat namrzlou směs, až vznikl hladký a pevný zmrzlinový krém. Pro mne byly tatínkovy narozeniny významné hlavně dohodou (nevím, jak jsem k ní rodiče dokázala přimět), že totiž od toho dne, ať bude svítit sluníčko, nebo třeba mrznout, jen to praští, budu prostě až do zimy nosit podkolenky. Důležitá nebyla ani tak ta holá kolena, ale možnost zbavit se konečně jedné příšerné součásti oblečení, totiž bavlněných, do proužku tkaných dlouhých punčoch, jejichž okamžitě vytlačená kolena měnila každou holčičku v žalostného nebožáčka, stydlícího se za svůj vlastní vzhled. Cukrář se v tatínkovi probouzel také o Vánocích, kdy vyráběl krásné barevné, někdy čokoládou polévané fondánové bonbony anebo věnečky, které jsme věšeli na stromeček. Výrobní postup byl ještě složitější než u zmrzliny, ale protože tohle není kuchařská kniha, nechám to být.

Kde se spolu moji rodiče seznámili, vím z mamínčina vyprávění. Ona sama pocházela z Černošic, z velkého statku, který mi vždycky ukazovala, když jsme spolu později jezdily na zbraslavský hřbitov na Havlíně navštívit babiččin hrob. Statek ležel malý kousek nad černošickým nádražím, v té době měl ovšem už dávno jiného majitele. Na babičku z matčiny strany se ještě pamatuji, zemřela, když mi bylo sedm let, a bydlela k stáru v Holešovicích jako my, měla malý byt v přízemí v Přístavní ulici, v jehož přední místnosti provozovala mandl. Mám v paměti obrázek, jak stojím v malé kuchyňce, babička sahá nahoru do starobylé bílé kredence pro velikou plechovku v barvě mědi a podává mi z ní vylouděnou kostku cukru. Na babičku z tatínkovy strany už si tak dobře nevzpomínám, pamatuju si jen na jakýsi zešeřelý pokoj, kde ležela na posteli, a trochu i na pohřeb, kdy mi bylo asi tak pět let a nejspíš jsem ani příliš nechápala, oč běží. V paměti mi utkvěla jen červeně brokátu či sametu, zlato jakýchsi ozdob a – něco pro mne nevidaného a zcela nesrozumitelného – slzy na tatínkově tváři. Kdybych jména těch dvou babiček nevidala na náhrobcích, ani bych je nejspíš neznala, doma jsme je rozlišovali podle vlasů: mamínčina matka byla pro nás „bílá babička“ a tatínkova „černá babička“; to se stalo pro nás děti i pro rodiče souslovím tak ustáleným, že se z něho křestní jména zcela vytratila. Z dědečků jsem nepoznala ani jednoho, oba zemřeli ještě před mým narozením. „Bílá babička“ se jmenovala Josefa Žáková a byla dcerou krupaře z Lipan. Na její sňatek se zámožným stat-

kářem Antonínem Vodvářkou se prý ze strany manželova příbuzenstva pohlíželo s nevolí, navíc i proto, že šlo o bratrance a sestřenici. Rod Vodvářků měl zřejmě ve zbraslavském kraji dosti dávné kořeny. Z dokladů, které jsem objevila při vyklízení bytu po jedné tetě, mamčině sestře Marii, se mi povedlo sestavit jeho rodokmen až někam do poloviny osmnáctého století. (Papíry tam, už bez přesných dat, končily u jmen manželů Martin Vodvářka a Rosina Dworzak. Z hloubi času tak ke mně překvapivě připlulo stejné jméno, jaké jsem později přijala od svého manžela z Vysočiny.) Babičce ostatně to spojení zřejmě mnoho štěstí nepřineslo. Měli s dědečkem tři děti, dvě dcery a syna, maminka byla nejstarší. O svém otci, mém dědečkovi, mluvila vždycky s hořkostí, byl totiž velký milovník hostince a karet a ona jako už dospívající děvče myslím bolestně nesla zhoršující se vztah mezi rodiči. Také se statkem to začalo jít od desíty k pěti, až ho dědeček nakonec musel prodat a stal se na Zbraslavi šafářem. Když jsem jako malá někdy provázela maminku na Havlín, kde ležela její maminka, vždycky mi z parníku ukazovala domek na zbraslavském nábřeží kousek od parníkového nástupiště, kde tehdy bydleli. Byl dobře poznatelný podle sošky Panny Marie ve štítě. Ráda také vzpomínala na své a sestřiny jízdy parníkem do pražské školy. Bylo to něco podobného, jako bývala rodinná škola, jmenovalo se to Ženský výrobní spolek, žákyněmi nazývaný „vejrobák“. Bývaly to zřejmě jízdy veselé, provázela je při nich skupina zbraslavských chlapců, kteří také studovali v Praze. Byl prý mezi nimi i Jaromír Vejvoda, budoucí autor slavné polky Škoda lásky, která se za války ve změněné anglické verzi stala široce oblíbenou písní amerických a anglických vojáků.

Ze Zbraslavi pak dědeček přešel, patrně už po válce, šafářovat do Prahy, na žižkovskou Pražačku. Tehdy to byla ještě hospodářská usedlost, jedna z mnoha jiných, jaké tehdy ještě při okrajích Prahy existovaly. Tady se moji rodiče poznali. Maminka vzpomínala, jak z okna v patře vídala tatínka vjíždět do dvora – zřejmě v té původní „žehliče“ – a jak se po sobě s tím mladým černovlasým šoférem trochu italského typu časem začali dívat, až z toho byla svatba. Nevím, zdali se konala ještě na Pražačce, nebo už v Holešovicích. Jak ale dokládá staré album, kde na tatínkovy fotografie z italské fronty (i tam se vyskytuje za volantem vojenského auta) plynule navazují rodinné fotografie s prvním batolátkem, sestra Milena se zřejmě narodila už v tom našem domku u Vltavy. Takže se tam rodiče v každém případě přestěhovali nejpozději v roce 1922. Tatínek z Itálie nepocházel, ocitl se tam jen za první světové války jako voják, ale částečně italské kořeny měl. Narodil se v Přelouči, kde měla babička (ta „černá“) u nádraží hostinec. Jeho otec v době mého narození už nežil a tatínek o něm ostatně nikdy ani nemluvil, a když jsme se někdy se sestrou pokoušely dovědět o tomhle dědečkovi něco víc, odbýval to vždycky jen žertem. Dědeček Batista – proto také to v Če-

chách neobvyklé jméno – byl totiž nemanželské dítě, narodil se jakési italské dívce, která sloužila ve Vídni. Taková věc se za dob mých rodičů považovala ne-li přímo za těžký hřích, tedy v každém případě za těžkou ostudu. Patrně proto, aby se ta skvrna snáz unesla, se v rodině tradovalo, že pravděpodobným zploditelem byl – kdo jiný než dívčin zaměstnavatel – jistý baron Wiesner, což ale bylo zase ožehavé vůbec zmiňovat v době německé okupace, protože to by pak tatínek byl měl z části neárijský původ, a tak se nejspíš i z tohoto důvodu po žádných dokladech raději nikdy nepídil. Kam se v tom všem poděla jeho babička, ta italská dívka jménem Battisti, po našem Batistová, nemám potuchy, nikdy jsem o ní v rodině nezaslechla ani sebemenší zmínku. Tatínkovi rodiče si to italské jméno sice trochu počestili, ale pro mne by byli udělali dobrou věc, kdyby si je byli raději rovnou přeložili. (Mohla jsem se jmenovat třeba Kmentová, nebo dokonce Křtitelová.) Neobvyklost italského jména mi totiž, hlavně v dětství, hodně vadila. Když jsem je někdy musela vyslovit, stávalo se občas, že hned následovala otázka: „Ty nejsi Češka?“ nebo „Odkud je tatínek?“ a podobně. (Naposledy mi ji položil ještě na fakultě i pan profesor Václav Černý, když jsem u něho poprvé kolokvovala.) Bylo mi zkrátka hrozně nepříjemné čímkoli se vymykat, posilovalo to jakýsi můj základní pocit, který možná vznikl se vstupem do školy, do prvních sociálních vztahů, totiž pocit, že „nevím, kam patřím“. Nebyla jsem dítě z dělnického prostředí či z „chudiny“, jak se to tehdy chápalo – tahle sociální vrstva měla v těch holešovických končinách pro sebe vyhrazenou (nebo tam byla možná druhými jen situována a odkazována) uličku za divadlem Uranie, které se říkalo „Veselá bída“. Životní styl naší rodiny odpovídal spíš střední vrstvě, ale když jsem dívky z takových rodin začala ve škole poznávat, přece jen jsem zase cítila rozdíly, plynoucí z jiného postavení i úrovně vzdělání a celkového způsobu života jejich rodičů – úředníků, lékařů, inženýrů. Tahle má výrazná a pro mne nepříjemná citlivost na třídní rozdíly se přitom jistě nevyvinula z nějakého mého dětinského rozumování, ale musela pocházet z nějaké zkušenosti. Vzpomínám si v té souvislosti na jednu scénu ze školy, mohlo mi být tak devět deset let. Bylo to někdy v prosinci, obchody se skvěly mikulášskou a vánoční výzdobou (nejvíc se pamatuju na pozlacené mikulášské metly, ozdobené červenými mašlemi a posázené bonbony v lesklém staniolu – kam se poděly?). Jedna naše spolužačka – jmenovala se Alice Ehrmannová, a pamatují-li si to dobře, jejím rodičům patřil hotel Morávek na dnešním Ortenově náměstí, který dnes nese hloupý název Plaza – přinesla ten den do školy kufr se svým obnošeným šatstvem. Naše uctívaná paní učitelka povolala na stupínek jinou žačku, pocházející z „Veselé bídy“ – dívku jménem Máňa Kárníková, která se mi vždycky líbila, cítila jsem v ní jakýsi zvláštní jemný půvab a byla bych se s ní ráda přátelila, ale nedošlo na to –, a před celou třídou jí začala ty sukně, šaty a kabáty

po bohatší spolužačce zkoušet, jak jí „padnou“. Po téhle neskonale trapnosti se mé, do té doby spíš jen matné vědomí třídních rozdílů krásně zocelilo. A po dlouhých letech mě spolu s jinými, nejspíš méně trapnými, a proto časem zapomenutými zkušenostmi přivedlo k nutnosti připustit si fakt, že komunistickým režimem pak s takovým cynismem využitý, zneužitý a zfalšovaný pojem „třídní společnost“ má svůj nepochybný historický základ a že svědectvím toho byla přese všechny své klady i první republika. Nemyslím si, že má skrytá dětská nejistota a sociální rozpačitost byla něco obzvlášť neobvyklého; podobné bolesti a problémy, o nichž jeho blízcí často nemají ani potuchy, nejspíš prožívá kdekteré dítě. Ale provázely mě ty pocity dost dlouho, ještě i v prvních letech na střední škole. Vzpomínám si, jak mě o prázdninách před nástupem do primy jedna má spolužačka, Milena Páková, pozvala, abych s ní jela na nějaký den k jejím rodičům do prázdninové vily, kterou měli u Jičína. Pákovým patřila v Osadní ulici malá továrna, nevím už na co, snad na nějaké drobné zboží. Dnes v jejích přestavěných prostorách sídlí galerie DOX. V té letní vile nás tenkrát přivítala celá parta Mileniných bratranců a sestřenic, mladších i starších, než jsem byla já. Všichni včetně rodičů ke mně byli jistě velmi milí, určitě mi tam nikdo nedával najevo nějakou svrchovanost, děti mě hned zahrnuly do svých her – nebo spíš sportování. V tom byli všichni neobyčejně zdatní, v cyklistice, v tenise – jenže já jsem tehdy vlastní kolo neměla, jezdila jsem jen jakžtakž, a tenis byl pro mne vůbec neznámá věc. A tak jsem ve všem zůstávala pozadu a nedokázala si nic pořádně užít, ani nové kamarády, ani celé to pěkné prostředí, laskavost Mileniných rodičů, vlastní pokojík, komfort, jaký jsem doma neznala. To všechno mě tak stísňovalo, že jsem si po týdnu přes všechno přemlouvání, abych ještě zůstala, vymyslela nějaký nutný důvod, proč to není možné, a s velikou úlevou, jako by mě vypustili z vězení, prchala odtud ke svému skrovnému domovu a svým osamělým hrám na trávníku před domem. Mám dojem, že tehle – dalo by se to asi nazvat sociální – mindrák zvolna pominul až s postupným dospíváním, kdy jsem se od utkvělé pozornosti k sobě samé díky některým zájmům víc otevřela ostatnímu světu. Nepříjemný problém se „zařazením“ ve skutečnosti pak přešel spíš v užitečnou potřebu hledat „své místo na světě“ čili v určité sebepoznávání a také nacházení svých vlastních možností i hranic.

Osamělost mých her venku před domem plynula samozřejmě z toho, že v blízkém okolí žádné jiné děti v mém věku nebyly, jen samí zaměstnanci – přístavu, Zátkovy továrny, skladiště a dílen. Měla jsem sice sestru, ale o pět let starší, takže hry spočívaly spíš v potyčkách a společné zájmy jsme začaly nacházet až v dospívání. Také syn a dcera rodiny, jež bydlela v přízemí pod námi vedle garáže – jmenovali se Mercovi nebo snad Märzovi –, byli už větší, starší i než má sestra. Vlastně jsme se s nimi vůbec nestýkali, nebo jen v době, kdy i oni byli ještě malí – protože na nějaké

hry v dětském společenství se přece jen matně pamatuji: na „Pančáp ztratil čepičku“, „Všechno lítá, co peří má“, „Jede paní z Frýdlantu“ nebo na slepou bábu. Vzpomínám si taky na jednu hru s míčem, kdy si děti mezi sebou rozdělily jména různých států, pokud je znaly, a kdy potom ke konci ten, kdo hru vedl, po odříkání nějakého textu, který už jsem zapomněla, postavil míč do některého místa a vykřikl: „Přijde na to, vezme si to... Polák! Nebo... Němec!“ A ten vyvolaný měl v chumlu ostatních dětí popadnout míč jako první. Když se mu to povedlo, vedl hru zase on. I mezi námi dětmi se při téhle hře prosazoval klasický český atavismus: nikdo nikdy nechtěl být Němcem, a když to „na něj padlo“, ostatní se potom při pranici o míč na něj vrhali zuřivěji než na jiné „národnosti“. Ale možná to v té době – první půlce třicátých let – už také byla určitá z rodin přejatá reakce na rodící se hitlerismus v sousedním Německu. Tyhle společné hry ale, zdá se mi, pominuly, když jsem začala chodit do školy (Masarykovy, na nynějším Ortenově náměstí, typické prvorepublikové stavby o dvou částech, chlapecké a dívčí). To už se vidím na trávníku a chodníčku před domem jen sama se švihadlem nebo s míčem a mám dojem, že jsem si v té osamělosti docela spokojeně vystačila. Samota mě zřejmě pudila i k různému dětskému „dumání o životě“. Pamatuju se, že jsem při tom ve své devíti- nebo deseti-leté hlavě dospěla ke dvěma představám: ta jedna byla, že to, co žijeme, se nám jen zdá a že se z toho jednou probudíme do nějakého jiného života; a ta druhá, že nás možná někdo jiný vodí a hraje s námi divadlo. Obě tyhle dětské představy mi dnes ve skutečnosti připadají jako určitá předzvěst tušení „jiné dimenze“ či prostě vědomí tajemnosti světa, které ve mně v průběhu mnoha dalších let vykryštovalo a stalo se mou náboženskou jistotou. Tenkrát jsem samozřejmě ze svých dětských myšlenek nic dalšího nevyvozovala ani se k nim myslím nepojila žádná emoce, prostě jsem jen takové a podobné věci nějaký čas přemílala v hlavě – nejspíš asi do doby, než se s nástupem do školy objevila jiná a konkrétnější témata. Jít se svými dětskými myšlenkami za rodiči mě nikdy nenapadlo, ti pro mne, mám dojem, představovali prostě jen instituci, určující, co se má, či nemá, smí, či nesmí, ale svůj vnitřní svět jsem s jakousi samozřejmostí – byť ne takhle uváženě – považovala čistě za svou vlastní věc a možná to ani nebylo tak úplně bezděčné. Jako ještě hodně malá jsem zdědila po sestře jednu hračku, kterou jsem nesmírně milovala. Byla to sada venkovských domečků, z nichž se dal sestavit docela i kousek vesničky, i s kostelíkem a sem tam zahrádkami s plaňkovým plotem a stromy. Byly k tomu i maličké figurky lidí, a když se trochu poztrácely, nahrazovala jsem je figurkami od Člověče nezlob se. Figurkám jsem dávala jména podle toho, jestli byly hodné, nebo zlé (ta nejprotivnější se, nevím proč, vždycky jmenovala Jarmila), a vymýšlela pro ně různé dění – jak se v domečcích navštěvují, jak si spolu povídají a podobně. A jak jsem si při tom sama na-

hlas všelijak žvatlala, maminka mě jednou zarazila slovy: „Prosím tě, co to povídáš!“ Nevím, co jsem zrovna povídala, asi nějakou opravdovou hloupost, ale sklapla jsem a od té doby jsem si už vždycky hrála s pusou na zámek. Od maminky to asi nebyl psychologicky ten nejšťastnější krok, ale pro mne byl naopak docela užitečný, myslím si, že ta chvíle – mohly mi být tak tři roky – možná odstartovala mé sebeuvědomování a vůbec uvědomování si druhých lidí, světa, lidských vztahů a koneckonců i samu schopnost myšlení. A právě tehdy možná ve mně začal vznikat i ten pocit – který ovšem takhle formuluju až dnes, a to s vědomím, nakolik byl možná klamný –, že pokud jde o mou zvědavost na svět a vůbec otázky podobného druhu, není proč obracet se s nimi na rodiče. To neznamenal, že bych je neměla ráda nebo si jich dost nevážila, prostě jsem tak – spíš jen podvědomě – hodnotila povahu a situaci rodiny. Rodiče se starali a zajímali především o ty nejbližší konkrétní věci – pro maminku to bylo vaření, úklid, chod domácnosti a jako záliba, ale vlastně i potřeba, šití a nejrůznější ruční práce (dokonce i včetně paličkování krajek, byla v tom ohromně šikovná). Ráda si připomínala slova své tchyně, která ji chválila jako „ženu vhodnou do kočáru i do vozu“. A tatínek měl zase své zaměstnání, své milované auto a ostatní své oblíbené strojky a přístroje. O knihách, kultuře nebo nějakých duchovnějším tématech se u nás nehovořilo naprosto nikdy. A do doby Mnichova příliš ani o politice, i když na Hitlerovo mnohahodinové řečnění vysílané z rádia si dobře vzpomínám a myslím si, že kdyby byl otec měl s kým, asi by si byl v těch stále hrozivějších třicátých letech o politické situaci rád pohovořil. Už proto, že žil v určité rozpolcenosti, která mu přes všechnu lidskou slušnost zaměstnavatele nemusela být vždycky příjemná (a dokonce se později ukázala jako nepěkně osudná, ale to vypovím v další kapitole): ačkoli byl přesvědčený sociální demokrat, ve skutečnosti se po celou dobu první republiky pohyboval v ideovém prostředí představitelů agrární, případně lidové strany.

Pokud šlo o knížky, rodiče měli sice knihovnu a v ní Ottova a Vilímkova lidová vydání českých klasiků jako Klostermanna, Ráje nebo Jirásky, stála v ní i řada Tří mušketýrů v pěkné červené kožené vazbě se zlatými nápisy (po deseti, po dvaceti atd. letech), Dáma s kaméliemi Dumase mladšího a ještě jiné věci, ale pokud jsem viděla číst tatínka, tak nejčastěji nějaký rodokaps, a maminku, zvláště v jejích pozdějších letech, ponořenou hlavně do humorného seriálu Popelky Biliánové Do panského stavu. Abych jí ale zase tak příliš nekřivdila: měla na tu dobu docela slušné vzdělání, po základní škole navštěvovala již zmíněný „vejrobák“, což byla patrně některá z odboček toho prvního, založeného v prapočátcích emancipačního hnutí Karolinou Světlou, a občas četla ráda také Klostermanna. A s tatínkem jsme někdy po večerech četli společně dobrodružnou knížku, která se jmeno-

vala Vlčák Kazan. Já sama jsem ale měla po několik let s četbou problém. Ne se čtením jako takovým, tomu jsem se naučila od sestry asi tak v pěti šesti letech, ale s náplní četby. Nevěděla jsem, kam se vrátit, jaké knížky číst, aby se mi to líbilo. K Mušketýrům jsem zasedla s nadšením někdy ve dvanácti letech a přečetla pak všechny díly nejmíň dvakrát dokola, ale předtím to byla potíž. Od spolužaček na obecné škole jsem si začala vypůjčovat dívčí romány spisovatelky Hüttlové, četbu psanou opravdu pro děti v mém věku, a vzpomínám si, jak jsem se vždycky těšila, až si půjčím další. Něco jsem patrně našla i ve školní knihovně, jednou jsem odtud měla půjčenou knížku se zvláštním příběhem o chlapci, který se narodil ve vodní říši, ale žil potom normálně v našem světě, a po tom dřívějším životě se mu pořád stýskalo. Možná tenhle motiv, na který si vzpomínám, byl v celém tom příběhu jen jedním z prvků, ale na mě tehdy zapůsobil takovou poetickou silou, že jsem to potom dlouho nosila v hlavě a pořád na to vzpomínala. Bohužel mě při mé tehdejší čtenářské neznalosti vůbec nenapadlo půjčit si tu nezapomenutelnou knížku znovu a podívat se aspoň na jméno jejího autora, abych se k ní případně mohla někdy vrátit.

Velkou radostí mou i sestřinou byly tehdy dětské časopisy. Maminka pro ně chodila vždycky jednou za týden do trafiky, sestře přinášela Malého čtenáře a mně Srdíčko, časopis hlavně obrázkový, ale i s drobnými příběhy anebo veršiky, asi od kdovíjakých autorů, pamatuju si z nich jediné – nejspíš nejčastější – jméno: Schweigstill. Sestra Milena byla možná ještě zapálenější čtenářka než já, obě jsme později často slyšaly: „Už v tom zase ležíte“, „Už zase ty knížky“... Obecné škole však kromě toho zvláštního hypnotického příběhu o vodním chlapci vděčím ještě za jeden objev. Ročník, do kterého jsem po svém šestém roce nastoupila, byl pokusný. Zkoušela se v něm takzvaná „globální metoda“ (běžně se říkalo „globálka“). Týkalo se to zřejmě především čtení, vzpomínám si, že se začínalo jakýmsi kolečky, čtverečky a různými drobnými tvary a předměty, s jakými se, myslím, setkávají dnes děti v mateřských školách. Protože schopnost čtení jsem si do školy už přinesla, nedokážu úspěšnost té metody posoudit. Ale jiné byly i učebnice, nejenže jsme vůbec neměly slabikář – cílem „globálky“ zřejmě bylo naučit děti číst rovnou celá slova –, ale později, možná od druhé nebo třetí třídy, jsme měly takzvanou „První knihu“, „Druhou knihu“ a „Třetí knihu“, což byly soubory textů – veršů a ukázek z prózy – vybraných zřejmě už z hodnotné literatury. V jedné z těchto knížek jsem objevila příběh o malém chlapečkovi, který se v džungli přibatočil do vlčího peřechu, a celá okouzlená jsem se té krátké ukázky nemohla nabažít. Ani tentokrát jsem se však nepojistila do budoucna tím, že bych si všimla autorova jména – možná že v té knížce ani nestálo –, a teprve po letech, když jsem hledala četbu pro své vlastní malé děti, vzpomněla jsem si na tuhle půvabnou ukázkou a Mauglího

příběh z Kiplingovy Knihy džunglí se pak stal na několik let naší společnou rodinnou četbou, která nás provázela hlavně ve vlaku při různých delších cestách a výletech. Často jsme si z ní opakovali různé „hlášky“ a ještě v pozdějších letech, když jsme si někdy vyšli celá rodina třeba na houby, nás manžel, poztrácené v lese, sháněl vždycky dohromady kiplingovským voláním: „Ó, vlci!“

Další rovinou, jež v naší rodině skoro úplně chyběla, bylo náboženství. Otec byl „bez vyznání“, ale zdali to znamenalo čirý ateismus, nevím. Když nás děti, a vlastně i maminku, která byla myslím původně katolička, přihlásil do masarykovské Církve československé husitské, byl to u něho nejspíš hlavně vlastenecký krok (a i tak učiněný asi po určitém váhání, protože pokřtěna jsem byla až v pěti letech, sestra v deseti). Na druhou stranu si přesto jakýsi řád, či alespoň jakési mravní hodnoty od příslušnosti ke křesťanské církvi zřejmě sliboval, protože dost bedlivě dbal na to, abychom se sestrou pravidelně docházely do letenského Husova sboru na nedělní bohoslužbu. Horlivost jsme v tom neprojevovaly jedna ani druhá, sestra myslím byla a celý život zůstala po téhle stránce zcela lhostejná, já jako o dost mladší jsem si tenkrát ještě nedovolovala rodiče formálně v něčem neposlechnout. Bohoslužba mi ale nedávala vůbec nic, nevěděla jsem, proč tam stojím ani co to znamená, a s náboženskou výukou ve škole to bylo stejné. Zůstala mi z ní všehovšudy představa o hodném kudrnatém chlapečkovi Ježíškovi, zcela oddělená od Kristova působení a Ukřižování. O tom jsem se možná také něco dověděla, ale nad tajemstvím Kříže a Zmrtvýchvstání zcela převážila plápolající hranice Jana Husa. To bylo konkrétní, představitelné téma a v těch pro mne úplně zapomenutých hodinách náboženství nejspíš i téma nejvíc připomínané. Pokud jsem měla nějaký vzor, alespoň v dětství, protože na nějaký pozdější si nedokážu vzpomenout, byl to Mistr Jan, hrdina, který dokázal kvůli pravdě překonat bolest. Připomínala jsem si ho totiž hlavně v okamžicích na zubařském křesle, když se ozvala hrůzyplná vrtačka, ale stačila k tomu i pouhá cesta jen na kontrolu, jak mi dokládá z paměti vyvstalý obrázek. V něm jdu s maminkou právě za takovým cílem přes Staroměstské náměstí – kde tehdy ještě jezdila tramvaj – a v duchu si plná strachu opakuju: „Mistr Jan Hus musel vydržet víc!“ Dokonce ani Vánoce jsem si myslím nespojovala nijak konkrétně s Ježíšovým narozením, betlém jsme doma nestavěli a nevzpomínám si ani, že by mě rodiče byli vodili dívat se na jesličky v kostelích. I když termín „Ježíšek“ a „na Ježíška“ se samozřejmě používal, ale označoval se tím hlavně den, kdy bude doma stromček a pod ním dárky. Ale něco tajemného pro mne Štědrý den v mém raném dětství přesto měl, možná to byla poezie toho dne, všech těch příprav, domácího ovzduší, nevím, v každém případě to bylo zřejmě velmi silné. Stalo se totiž, že jednou, krátce před Štědrým dnem, museli rodiče někam odejít a nechali nás se sestrou chvíli doma samotné. Jen se za nimi zavřely dveře, vzala

mě sestra za ruku (z jiných souvislostí soudím, že jí tenkrát bylo necelých deset let, mně tedy čtyři a půl) a se slovy „Pojď, něco ti ukážu“ mě vedla do pokoje, otevřela skříň a ukázala mi tam uschovanou hromádku balíčků ve vánočním papíru, připravených pod stromeček. Myslela to jistě dobře, chtěla mě jen překvapit a nečekala, jaký šok mi způsobí. Místo překvapení jsem propukla v tak neutišitelný pláč, že mi vydržel až do návratu rodičů. Všechno tak vyšlo najevo a sestra za to sklidila – ne sice výprask (rodiče nás nikdy neuhodili), ale – pořádné vyhubování. Nevím, zdali tak docela právem, přece jen byla také ještě dítě.

Až na tohle jedno předčasné rozčarování pro mne ale starší sestra v té době znamenala samé výhody. Od ní jsem se naučila číst, z jejích knížek jsem si četla první pohádky, od ní jsem se naučila i recitovat básničky. Vzpomínám si zvlášť na jednu, která vyprávěla v dlouhé řadě čtyřverší příběh o princovi, jak osvobodil z dlouhého zakletí princeznu vězněnou zlým čarodějem. Princeznovský příběh mě tak okouzloval, že jsem ho brzy uměla nazpaměť a vyrukovala s ním pak i při nástupu do školy, když se paní učitelka zeptala, kdo umí nějakou básničku. Má řada vlasteneckých slok – bylo jich snad osm nebo deset – ji tak ohromila, že mě vzápětí poslala představit se s tím i do ostatních tříd. Že ve skutečnosti přednáším alegorii o vytvoření československé republiky prezidentem Masarykem, mi tenkrát samozřejmě ani na vteřinku nedošlo. Od sestry Milenky jsem také později poprvé slyšela fascinující verše z Nezvalova Edisona nebo milostné tirády rytíře Des Grieux z Burianovy slavné inscenace Manon Lescaut v předválečném Děčku. (Něžné oslovení Milenka mi teď skočilo do pera zcela přirozeně proto, že její jméno jsem byla celý život zvyklá zdobňovat, stejně jako jsme v dětství rodičům neřekli jinak než „tatičku“ a „mamičko“ – nevím, zdali to byla nějaká tehdejší móda, nebo snad nějaký pozůstatek rodových tradic z té či oné strany.) S rodiči jsem se jako dítě ocitla v divadle všehovšudy třikrát nebo čtyřikrát. Poprvé to byla Jiráskova obligátní Lucerna ve Stavovském, podruhé v holešovické Uranii jakási opereta, jmenovalo se to Dům u tří děvčátek a zůstala mi z toho vzpomínka na spoustu všelijakých sladkých mašliček a růžového oblečení. Daleko výraznější vzpomínku mám zato na předchozí oběd v idyllické zahradní restauraci u divadla, kde nám naservírovali nezapomenutelně dobrou bílou polévku. Taky mě myslím jednou vzali do Národního divadla na nějaký balet, mám dojem, že to bylo Z pohádky do pohádky a že mě to dost okouzlo. Čtvrtá návštěva byla o něco později a jen s tatínkem. A to u Vlasty Buriana ve Vodičkově ulici. Tatínek Buriana miloval a vzal mě s sebou jistě v domnění, že mě představení bude bavit. Jenže já jsem v nějakých svých jedenácti letech nedokázala mistrovství skvělého komika poznat, a tak jsem jen rozpačitě koukala na ten děj, slepený jen kvůli němu (jak vím dnes), který mi připadal jaksi divně hloupý, a dokonce jsem se až trochu styděla – i za tatínka, že se

mu to líbí. Ale možná že háček byl ve mně samotné, že mi totiž v těch dětských letech naprosto chyběl smysl pro humor. Dobře si vzpomínám, jak mě nejen nudily, ale docela až zlobily disneyovské grotesky, které tehdy běžely v kinech skoro před každým filmem, ta všelijak pokroucená zvířátka, prasátka, kačer Donald, Pepek námořník atd. Neuměla jsem nejspíš pochopit vtip děje a viděla jen protivně zkarikované pohyby a tvary. Podobně mi v dětství, a nejen v dětství, ale ještě dlouho potom, chyběl i širší smysl pro hudbu, přestože jsem docela ráda zpívala – ne ovšem čistě. Tu schopnost, zděděnou zřejmě po mamince, měla naopak sestra, zpívala velice pěkně, často s maminkou v dvouhlase – mamčin čistounký, jemný soprán v árii z Rusalky mám dodnes v uších. Mou zálibou byl pohyb, čili když hudba, tak rytmická, taneční, a některé sporty, plavání, bruslení – to vůbec nejvíc. Bruslila jsem i se svými dětmi, a později dokonce ještě i s prvními vnoučaty. Jako malá jsem velice toužila chodit do rytmiky, ale v té věci byl tatínek neoblomný: rytmika, a také lyžování, byly podle něho činnosti „jen pro pány“. Nemyslím si, že důvod byl v nějaké jeho předpojatosti nebo snad myšlence, že „na to nemáme“, ale žili jsme příliš na očích jeho zaměstnavatele (starosta Klindera bydlel také v areálu družstva, v obytném domě přilehlém ke skladišti, jen přes dvůr od nás), a tak možná považoval za moudré držet se své úrovně a nesmazávat nějakými „panskostmi“ třídní rozdíly. Místo rytmiky jsem tedy chodila do Sokola a měla jsem ty dva večery v týdnu hodně ráda. Začínalo se vždycky zpěvem a pochodováním ve dvojstupu kolem tělocvičny, pak následovalo cvičení mně nejmilejší, prostná s klavírem – aspoň malý kousek rytmiky. Potom seřazení do družstev a nářadí, ale to už mě tak netěšilo, přestože jsem byla celkem obratná. Družstva totiž nejprve mezi sebou vždycky závodila, a soutěžení jsem neměla – a dodnes nemám – ráda. Viděla jsem vždycky dopředu, jak se všechny budeme honit, aby naše družstvo bylo první, a nikdo si nic doopravdy neužije. Možná i trochu proto jsem měla nejradši kruhy a kolovadla, s těmi se soutěžit v rychlosti nedalo. Do holešovické sokolovny v ulici U Průhonu to od nás bylo o kousek dál než do Masarykovy školy, ale i tam jsem chodila většinou sama, i v zimě, za tmy, osamělými místy kolem dlouhé ohrady a pustými ulicemi podél několika domovních bloků. Svět byl tenkrát bezpečnější, nebo se tak alespoň zdál, ale je také pravda, že jsem při večerním návratu ze Sokola často potkávala strážníka, a leckdy zahlédla někde na vzdálenějším rohu ještě dalšího. Než Němci na začátku války Sokol zrušili, stačila jsem ještě dorůst mezi mladší dorostenky a zúčastnit se v létě roku 38, krátce před Mnichovem, nezapomenutelného posledního sletu, provázeného vzrušeným vlastenectvím, plynoucím z vědomí národního ohrožení. Něco z té vzrušené nálady jsem si tehdy patrně už uvědomovala, ale nám mladším dorostenkám, pořád ještě z velké části dětem, ji koneckonců připomínala i naše bílá, červená a modrá

trička, z nichž jsme v závěru skladby skloněním k zemi vytvořily na stadionu obrovskou československou vlajku. Přesto si myslím, že jsem tenkrát všechno spíš jen viděla, než prožívala, a že ve skutečnosti jsem měla hlavně starost, jak se ve zmatku strahovského zákulisí neztratit, jak najít svou šatnu, svou skupinu cvičenek a podobně (včetně pocitu, že se na stadionu – naštěstí v posledních řadách – nepatříčně skvěju bílým obvazem na koleni, které jsem si těsně před nástupem rozbila hloupou neposedností). Když mluvím o excitovaném ovzduší posledního sokolského sletu, jsou to nepochybně vzpomínky dodatečně zprostředkované dospělými nebo jinou cestou, tiskem, fotografiemi. Zaručeně autentická je vzpomínka na zmatek, veliký ruch, spoustu lidí a rozbité koleno. Emoce dospělých, pokud se mě přímo netýkaly, mě v dětství prostě mýjely, tak jak je to asi u většiny dětí. Například rok předtím pohřeb prezidenta Masaryka. Vzpomínám si, jak jsem ten den ještě za tmy, možná někdy uprostřed noci, přišla s rodiči na Klárov, jak jsme tam pak v davu lidí, my v první řadě, dlouho čekali, já chvílemi na skládací židličky, kterou jsme si s sebou přinesli. Už za světla pak hledím na jedoucí koně, rakev, pokrytou jistě vlajkou, ale já to vidím v duchu všechno černé a jen v takové kratičké momentce. Hlavně však vnímám pláč okolo sebe, slzy dospělých mě zarážejí a uvádějí trochu v rozpaky, sama ale nepláču ani nejsem nijak dojatá. Vím dobře ze školy i z domova, kdo byl TGM, co znamenal pro republiku i jak byl milován a ctěn, ale vím to jen rozumem. Větším zážitkem, opravdu zážitkem, pro mne byla chvíle, když jsem prezidenta Masaryka jednou spatřila vyjet na koni z ohybu té stromy lemované silnice podél přístavu, která vedla od nás k Libeňskému mostu. Byla jsem ještě hodně malá, hrála si na trávníku a on jel na koni kousek ode mne a já jsem už tehdy věděla, kdo to je, a jak jsem tak stála a hleděla na něj, zvedl ruku k čapce a zasalutoval mi. Jistě měl nějaký doprovod, asi sotva by jel sám, ale v té vzpomínce ho vždycky vidím jen samotného, jak jede na bílém koni, nebo možná i sám v bílém obleku jako nějaký princ z pohádky, a skoro bych přísahala, že to tak opravdu bylo. A nějaká emoce v tom z mé strany asi taky byla, když si to tak jasně pamatuji, ale právě že jen radostná. Možná že dítě ty horší či smutnější vzpomínky z paměti vytěšňuje, stejně jako se to často děje dospělým, ale spíš si myslím, že dítě má hodně co dělat především samo se sebou, se svým vlastním vývojem a problémy, a že trvá nějakou dobu – kratší nebo třeba i dlouhou, podle povahy a situace –, než v sobě udělá místo i pro starosti a bolesti druhých. Tím pak začíná zrát a otvírat se světu. Dítě, a ještě i mladý člověk do nějakých možná osmnácti dvaceti let, je podle mne značně uzavřená bytost. Nadarmo se maturitě neříká „zkouška zralosti“. Teprve až tady někde, s nabýváním nových poznatků a zkušeností, ale i nových lidských vazeb a s určitým uvolněním pouta k rodičům, většinou začíná ta druhá, závaznější forma života.

A tím se vlastně ještě jednou na chvilku vracím k sestře Mileně. Právě ona mi totiž kromě jiného prorazila i cestu na gymnázium. Rodiče, a hlavně tatínek, protože ten v takových věcech rozhodoval, měli o nás v tradicích svých rodin představu, že se dáme na nějaké řemeslo, nejspíš na švadleny. Šít jsme se sice obě brzy naučily od maminky, která z toho svého „vejrobáku“ měla i výuční list, a byly jsme na to docela i šikovné, ale bavily nás a zajímaly docela jiné věci. Dokonce jsme se i pokoušely psát společně něco jako román. Bůhví, odkud se v nás takové ambice vzaly. A když sestra chodila už do třetí měšťanky, jednou se stalo – *relata refero*, tak se to potom v rodině tradovalo –, že si otce zavolali do školy, přivedli ho k zavřeným dveřím jedné třídy a řekli mu: „Poslouchejte!“ A když si vyslechl, jak tam sestra v zastoupení učitelky podává ze stupínku výklad jakéhosi předmětu, následovalo: „Tohle děvče přece nemůže skončit na měšťance, měli byste ji dát na studia.“ To tatínka přesvědčilo a sestra ještě v tom roce přešla na letenské gymnázium – nazývané „Skuherák“ podle ulice Skuherského, vedoucí dolů od kina Oko, v níž stálo. Dnes je to ulice Pplk. Sochora. Pro mne pak už byl přestup z páté obecné do primy na Letné docela hladký a samozřejmý. Ale to už byl rok 38, a než nadobro opustím naši předválečnou holešovickou idylu, připomíná se mi ještě jedna její nezapomenutelná a od ní neoddělitelná stránka: naše prázdniny.

Starosta Klindera měl letní vilu v obci Křivoklát, kousek pod hradem, a tak se tatínek, ještě před mým narozením, rozhlížel po okolí, zdali by tam někde nenašel pro rodinu letní byt. Objevil ho v Branově, obci nad Berounkou kousek od Křivoklátu, dnes dobře známé z půvabných vyprávění Oty Pavla. Všechna ta místa, Proškův domek v Luhu, přívoz do Nezabudic, hostinec U Rozvědčíka, brod pod Višňovou, mlýn u jezu na Berounce pod Branovem, Čechovu vilu na protější stráni, to všechno mám ze svého prvorepublikového dětství dodnes v paměti a setkání s Pavlovými skvělými „branovskými“ povídkami v šedesátých letech pro mne bylo, jako když ke mně nějakým zázrakem přiletí zpět dětství. A přilétla s ním tehdy i jedna kratičká vzpomínka, nebo spíš obrázek, který by jinak byl asi zůstal navždy zasutý: mezi travnatou plochou u jezu, kde jsme sedávali mezi ostatními branovskými letními hosty – bývaly to tak dvě tři rodiny a pár dětí ze vsi –, a Proškovými v Luhu vedla mezi stromy, kousek po vysokém břehu Berounky a kousek pod skalou spadající až do řeky, nedlouhá pěšina. Na ní vidím pobíhat tři (nebo dva?) polonahé opálené chlapečky v trenýrkách, každého v ruce s rybářským, ale krátkým, nejspíš podomácku zhotoveným prutem. Bratři Pavlové. Je to doba někdy krátce před válkou, je mi asi tak deset let, ti chlapi jsou zřejmě o něco mladší. Vídali jsme je tam asi častěji, ale ani my děti jsme se s nimi nijak blíž nestýkaly – tím, že žili u Prošků, byli trochu mimo ves, ale zároveň zase nějak víc jako vesničtí kluci, kdežto my jsme byli „letňáci“, Pražáci střední vrst-